TURANS AS N.
R ONT.

ХІНСЬКА ЦАРІВНА

ПЕРЕКАЗАВ

Т. ФРИЗ

ВІННІПЕҐ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

ПЕРША І НАЙСТАРША КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ В ВІННІПЕҐУ.

РОДИМЦІ — ЧИТАЙТЕ

та перекажіть всїм своїм рідним і зе млякам, що коли захочуть убраня доброго трівкого і модного, щоб зайшли до нашої першої і найліпшої фірми кравецької.

Робітня заложена тому

Через свою точність совістність і добру роботу жеднала собі узнане навіть в чужинців.

В нас отримаєте також убраня готові на всї пори року і дость дешево. Можете також замовляти поодинокими штуками. Робота і сбслуга наша в[illegible] ні всїх вдоволяюча.

Заходіть на адресу:

The Ruthenian Clothing and Tailoring

905 Main St. **Winnipeg, Man.**

С. ЮСЬКІВ, властитель.

212

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
UKRAINIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

ХІНСЬКА ЦАРІВНА

ПЕРЕКАЗАВ

Т. ФРИЗ

ВІННІПЕҐ, МАН.
З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

...ЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
...IAN VETERANS' ASS'N. —
WINDSOR, ONT.

I.

Сонце вже добре нахилилось до заходу, коли перед воротами Пекіну, головного міста Хін, стрітились два мужчини. Один з них був еще молодий, шляхотного лиця, в короткій одежі, другий виглядав вже на старшого чоловіка.

Оба мали одну гадку: минути один другого, однак нечайно зайшли собі дорогу і зараз роздали ся їх оклики:

— Князь Каляф!

— Барак, слуго мій!

Нараз старий мужчина притиснув палець до губ і оглянув ся кругом.

Всюди було тихо.

— Я не Барак тут називаюсь, — говорив він тихійше — не Барак, а Тисан! Але.., хиба очи мене завели! Чи справді бачу перед собою мого милостивого князя? Отже неправдою є, що говорили люди? Неправдою, немов то вся родина князя Тимура загинула в борбі?

— Неправда се все, що говорять про нас! — відказав молодий мужчина. — єсьм Каляф, син твого нещасного хана. Отже повірив народ в нашу загибель? Се є для

нас добре; наш ворог не буде нас слідити. Скажи мені тепер, як ти дістав ся до Пекіну?

— Боги, що дозволили мені тебе, мій князю, тут побачити, завели твого вірного слугу в столицю великого хана хінського! Коли князь з Тифлісу, твій ворог, став воювати нашу державу, я утік до Астрахану, щоб матір твою ратувати. Дарма не було її там! В Астрахані дізнав ся я, що все військо Тимура, твого батька, розбите, а він сам з родиною погиб в борбі. Я плакав по страті мого князя, а видячи, що все пропало, зібрав, що мені було найдорожше, і пішов в сьвіт за очи. Три роки блудив я по сьвіті, вкінци боги завели мене сюди. В Пекині служив я вірно одній вдові, а опісля она стала моєю женою. Звідки я і що за один нїхто тут не знає. Своїй жені сказав я, що есьм перського роду, а називаюсь Тасан. Живем обоє щасливо, хоч убого. Не увіриш, пане мій, як радуюсь, що тебе, за котрим так довго слези проливав, бачу нині і де?... в Пекині! Яким робом ти тут зайшов?

—„Слухайже, коли цікавий! — сказав Каляф. — Перше однак, прошу тебе, не кажи нїкому в тім місті, хто я і якого ро-

...ЛЬКА СТРЕЛЕНЬКА ГРОМАДА
Гурт... 12.
...VETERANS' A...
...SOR, ONT

ду! По битві під Астрахаком, в якій стратили ми свою державу, поспішив я з батьком до нашої палати. Скоро позбирали ми наші жемчуги і дорогі камінї та разом з матерію утїкли. В сельській одежи перебігли ми пустиню і гори. Бог один знає, що ми перетерпіли! В кавказьких горах розбишацкі Маляндрини зрабували нам всї дорогоцїнности, лише з житєм нас пустили. Терпіли ми голод і холод. На плечах мусів нести то батька старого то немічну неньку. Добили ся ми до якогось татарського міста і тут ходив я за прошеним хлїбом, щоб лиш дорогих родичів при житю удержати. Нове лихо! Хан з Тифлїсу, не давши віри народним поговіркам про нашу смерть, розказав по всїх землях нас слїдити. Лише скорою утечею змогли ми уратувати ся...

— Досить сего! — закричав Барак, перериваючи оповідане князя. — Досить, бо серце моє трісне з болю! Могучий князь в такій нуждї!...

— Прийшли ми до краю Карачанів — говорив дальше Каляф — і тут служив я їх князеви наймитом в городї. Там бачила мене Адельма, донька князя Кайкобада, і здавало ся жалувала мене... Нараз якийсь

злий дух підшепнув й батькови, щоб ішов з військом воювати могучого Альтовма, володаря Хін. Всяко про се розказують. Я чув, що хінський володар розбив його силу, його край забрав собі, а Альдему з сестрами утопив в великій ріці. Я з родичами утік до иншого краю, де заробляв для них на щоденний хліб. У тім краю і тепер перебуває твій князь і твоя княгиня в найбільшій нужді. Полишив я своїх родичів, а сам аж сюди, до Пекіну, зайшов щоб затягнути ся в полки хінського царя. Може тут найду лучшу долю та осолоджу послідні дні мого батька і неньки старої! Зупинивши ся в Пекінї, не знав я, де дінусь, аж якась бідна невіста дала менї в своїй хатинї захист. Оттам тая хатина!

І Каляф показав рукою на малу хатину, що тулила ся до горбка на передмістю хінської столиці.

— Там?! — здивував ся Барак. — Сеж моя хата! Се моя жена приняла в свою хату мого пана!

— Благослови богів, що дали тобі добру жену! — відказав князь. — Тепер прощай, іду в місто, бо зачуваю, богато там чужинців зібралось; якесь сьвято мабуть готуе ся в Пекінї. При тій нагоді покажу

ся великому ханови, щоб жертвувати йому свої услуги.

— Не йди, пане мій, до міста! Там дїють ся тепер страшні річи!

— Що такого?

— Не знаєш, князю, що через доньку великого хана весь край заливає ся слезами?

— Га, я вже чув щось про се! — підхопив Каляф. — Вже давнїйше говорено в краю Карачанів, що нечувані річи дїють ся в Хінах. Через се імовірно і князь Кайкобад стратив житє... Так говорить простолюдин, а ми мусимо сміяти ся: бо щож там такого могло би дїяти ся?

— Донька великого хана, Турандота, — став розказувати Барак — так гарна, що многі князї бажали собі її за жінку. Дарма, про жадного з них вона і думати не хоче! Через се і нещасте, все...

— Чув я вже щось в тім родї — перебив Каляф — се лиш казка! Сміятись тай годї!

— Не казка се, але правда! — закликав Барак. — Великий хан хотїв свою єдину доньку віддати за якогось князя, щоб запевнити своїй державі наслїдника по собі. Та Турандота так незлюбила мужчин,

що і думати не хоче про мужа для себе. Через те стараючі ся о ню князї нераз наїздили Хіни силою, много крови пролило ся, але се не довело до нїчого доброго. Великий хан, хотяй побивав сих загнїваних князїв, але все таки бажає собі, щоб донька вийшла за муж. „Я старий вже", — говорив він раз до доньки — „крім тебе не маю вже дїтий. Вибери собі котрого з князїв за мужа, а через тое буде конець війнам і мене старого розвеселиш. Колиж не хочеш, так дай яку раду, щоб не старали ся князї о твою руку, а тодї і умирай собі про мене!" Царівна вигадала ось що: „Коли — каже — схоче о мене якийсь князь старати ся, нехай збере ся у нас рада державних мужів. Я задам тому князеви три загадки: коли розвяже їх, я буду його жінкою; колиж нї, має наложити головою". Цар згодив ся на се і приятнув, що станесь після її волї. Гадав собі батько, що коли один або двох князїв стратять голову, не буде більше смільчаків, котрі еще пробували би розвязувати загадки...

Я гадаю, — заговорив Каляф — нї один не повинен був найтись такий, котрий хотївби виставляти свою голову на небезпеку.

— О, князю! — відказав сумно Барак. — Поглянь на ось тії ворота! Бачиш?

Каляф глянув і страшний вид представився его очам. На воротах виднів ся цілий ряд людських голов!

— Ось тії голови — шепотів Барак — се голови князїв, котрі не могли резвязати загадок.

— Страшно! — кликнув Каляф. — І може бути такий нерозумний, котрий хотївби сю відьму за жінку!

— Не кажи так, князю! Турандота є так чарівної краси, що всякий на її вид голову тратить. Навіть наймудрійший, якого світ знає, князь самаркандський, дав ся так її красою очарувати, що став перед радою...

— І не був в силї розвязати загадок? — спитав князь.

— Нї! Ось і йому мають нині голову стяти. Чи чуєш голос труби? Звіщають, що голова його вже відлетїла!

І справді чути було, як в мурах міста гудїла сумно і страшно труба, мов звіщала смерть, але і остерігала заразом перед нею.

Каляф зітхнув глубоко. Оповіданє Барака зробило на него дивне враженє.

— Дивні говориш мені річи! — обізвав ся вкінци. І можуть жити есства, як Турандота, без любови, без людських чувств!

— Моя жінка — відказав Барак — має доньку, яка є невільницею царівни. Вона розказує, що Турандота лиш мужів ненавидить, для всїх же інших є вона добра і лагідна...

Настала хвиля довгої мовчанки, котру перебив Барак...

— А ось Ісмаїл, товариш нещасного князя самаркандського!

Через хвилю наближив ся до них Ісмаїль. Єще хвилювали від жалю і розпуки його груди, ще слези котили ся обильно по його лици.

— Скотила ся голова!... О, чому і я не погиб з ним!

Барак похитав сумно головою.

— Нащож допустили ви, щоб він ставав перед радою?

— Ох, я відраджував, молив, та не слухав мене! — заридав голосно Ісмаїл.

— Ну, тихо вже, тихо! — утихомирював його, як міг, Барак. — Успокійте ся!...

— Не мож! Я бачив його смерть. Його послїдні слова мов кинжал прошивали моє серце. „Не плач!“ казав мені, коли вже

сокира вилетіла на його головою. „Умираю радше, коли не можу з нею найдорожною злучити ся. Нехай мій батько не памятає мені сего, що без його позволення я тут забрив... і не поправившись з ним, гину. Покажи ему сей образ, а він певно простить мені!“ При сих словах нещасний мій пан передав мені отсей образ...

Ісмаїл виняв з за пазухи образ і глядів на него через довгу хвилю, а відтак кинув його гет від себе.

— Проклятий образ! Лежи тут в порохах, потоптаний! О, коб я міг й саму так розторощити!...

По сих словах нещасний Ісмаїл, не працюючись навіть, пішов дальше мурмотячи проклони на голову хінської царівни.

Каляф тимчасом похилив ся на землю, щоб підняти образ, на якім була представлена Турандота.

Скорим рухом руки хотів Барак не допустити, щоб Каляф заглянув в образ.

— Що робите! — закликав він; коли князь підніс вже образ з землі. — Киньте се! Не могу позволити, щоб ви дивились на сю відьму.

— Дай покій! — відказав усьміхаю-

чись Каляф. — Чи думаєш, що я так скоро піддаюсь яким вражіням? Або чи образ, змальований чоловіком, зможе у мене розбудити яке глубоке чувство? Не бій ся!

— На богів, не заглядайте до образа! — з розпукою крикнув Барак, але вже було за пізно.

— Чудо! — крикнув князь, глянувши на образ. Що за ангельска краса! Що за розкіш, мати її за жінку!

Князь зовсім заглубив ся в оглядання образа.

Барак ломав руки!

— Тепер або ніколи! — заговорив знов Каляф. — В сій хвили можу або щасте найти, або голову стратити. Мушу добути собі сю царівну і царство її, або... Чогож мені без неї жити? І так важке се жите! Барак, слуго мій вірний, чуєш, я стану перед радою...

—О, колиб я сеї хвилї не дожив був!— місто відповіди заголосив Барак.

— Нащо тобі плакати?— вговорював князь свого вірного слугу.— Нїхто мене тут не знає.... Ти нїкому не скажеш...Хто знає, може вже боги не стануть мене переслїдувати, може пощастить, а тодї...

— Скирино, — крикнув нараз Барак—

ходи но мені до помочи!

Ті слова були сказані до жінки, котра якраз переходила недалеко, а почувши по клик Барака, напрямила ся до него.

— Що я бачу?— здивувала ся жінка, поглядаючи на Каляфа. — Се-ж мій гість! Де він так спішить?

— По смерть собі пішов! — заридав йому в слїд Барак. — Не пусти жінко!

Та вже було за пізно. Каляф зник за брамою Пекіну.

II.

В просторій кімнаті царській запанував незвичайний рух. Тут і там вештають ся чорні мурини і порядкують салю.

Наставник стоїть на середині і наганяє до поспіху...

— Скорше, скорше, звивайте ся! Упорядкуйте трон, де сидїти буде його ханьське величество!

— Що тут нового? Чому так скоро прячите кімнату?— спитав де-хто наставника.

Наставник не відповідає, але накликує до поспіху.

— Вісїм крісел для панів докторів там

на зад поставте! Вскорі появить ся царівна і її батько, могучий Альтомв! Знов один князь хоче стратити свою голову!...

Чорні люди увивають ся, розстелюють дивани, змітають порохи, ставлять крісла.

Через хвилю лав ся чути з далека хіньський марш. Се знак, що цар наближає ся.

Чорні люди і наставник зникли з кімнати, мов під землю запали ся.

Розтворили ся бічні двері, а через них увійшла ханьська сторожа т. є. прибічні жовнїри царські. За ними появилось кільмох докторів, всї в святочних строях, і заняли місце за царським троном. Двох мінїстрів завело Альтовма, царя хіньського, до престола, а коли він заняв своє місце, мінїстри склонили ся перед ним глубоко до землї і стали против його трону.

На ланий знак музика затихла, а великий хан озвав ся такими словами:

Коли, вірні слуги мої, скінчить ся моє горе? Ледви поховали тїло князя Самарканди, а вже нова жертва наближає ся, що би серце моє закервавити. Донько моя нещобра, ти родила ся, щоб менї безнастанну муку задавати! Проклинаю сю хвилю, коли я заприсягнув, що стане ся після її

волї! Женихи не хотять відстрашити ся за гадками. Зломати присягу не мож і ради в нещастю найти годї!

— Що тут радити? — озвав ся один з міністрів. — Хиба на таке право можна присягати? Бував я всюди по світї, а такого звичаю нїгде не бачив! Колиб про се розказати в Европі, всї висміялиб таке право!

— Таргаліе! — запитав хан міністра.— Чи були ви у сего нового смільчака?

—Був, ваше величество! — відказав міністер. — Був і жалко менї стало сего молодця, бо ей Богу, не бачив я еще такого князя! Серце мене болить, коли згадаю, що він прямо на заріз іде!

— Проклята година, коли я присягнув своїй доньцї! — закликав хан. — Многі жертви приказав я ставити богам, щоб просвітили розум молодця, та щоб помогли йому розвязати кляті загадки. Закличте сего молодця сюди!

Кількох зі служби кинулось сповнити приказ великого хана.

Небавом появив ся Каляф в супроводі сторожі. Він приклякнув перед ханом і приложив, на знак почитаня для царя, руку до свого чола.

— Стань, нерозумний молодче! — ска-

зав хан, міряючи Каляфа через довгу хвилю від ніг до голови. — гарний молодець, аж за серце хватає! Скажи, нещасний, хто ти, з якого краю?

Каляф мовчав хвилю, відтак сказав:

— Дозволь, царю, що замовчу своє імя!

—Як-то, з яким лицем хочеш старати ся о царську доньку?

— Княжа кров пливе в моїх жилах!— відказав Каляф. — Пізнійше виявлю свій рід і докажу, що есьм гідний твоєї доньки. Тепер зроби менї ласку і дозволь, що замовчу свій рід!

— А що булоб,— питав дальше Альтовм — колиб ти розвязав загадки, а негідний був моєї доньки?

— Тогди, о царю, звелиш менї відрубати голову. І тепер е в містї одна душа, що знае мій рід і буде свідком...

— Добре, нехай буде по твому! Послухай однак царя, що з трону молить тебе: утїкай з міста, не виставляй свого житя на смерть нехибну! Вимагай у мене половину царства, а дам тобі, лиш уходи звідси! Досить проклонів висить над моєю старою головою. Коли не страхаеш ся свого нещастя, нехай мое зворушить тебе! Пожалій

мене: нехай не проклинаю своєї доньки, що є жерелом його нещастя...

— Не хочу, о царю, половини твого царства, — відказав Каляф — не хочу панованя. Хочу лише твоєї доньки або смерти!

Відтак стали міністри просити Каляфа щоби покинув царівну, щоб утікав геть, бо з певностию Турандота його жінкою не буде, а він, Каляф, молодою головою нало жить... Дарма!

— Турандота або смерть!— заодно відказував Каляф.

— Нехай стане ся, що має бути! —сказав вкінци цар Альтовм. — Нехай увійде моя донька!

Розтворили ся другі двері, через них увійшло кілька невільниць, а за ними, в товаристві двох инших невільниць, зявилась сама Турандота, заслонена чорним серпанком.

На її привіт встав цар з трону, а всї инші попадали лицем до землї.

Турандота сїла побіч царського стола.

— Хто сей новий зухвалець, — озвала ся, — що хоче відгадувати мої загадки? Хиба мало еще було примірів, що нїхто не був в силї їх відгадати? Хиба мало еще го-

лов красить столичну браму?

— Ось він, сей, молодець! — сказав Альтовм, вказуючи на Каляфа.— Шляхотний сей князь достойний є щоб і без загадок ти віддала йому свою руку...

Царівна через довгу хвилю глядїла на Каляфа і о диво! Якесь незнане чувство зродилось в її душі на вид сего молодця...

— Золимо, шепнула вона до своєї невільниці,— що менї є? Єще жаден з княжевичів, що перед радою ставали, не здужав зворушити мого серця, як сей! Хиба він яку чародїйну силу знає!

Невільниця зрозуміла, що у царівни стала любов проявляти ся...

— Три легкі загадки — шепнула до неї — і кінець!

— Збожеволїла! А моя честь?

Коли Турандота так говорила з Золимою, инша її невільниця заодно вдивлялась в лице Каляфа, немов пізнавала його відкись...

—Нї, се не сонна мрія!— говорила вона в своїй душі. — Се він сам, сей, що найминтом у мого батька Кайкобада служив! Він князь! Не помиляло ся тодї моє серце! Воно говорило, що сей наймит не простого роду!

— Князю! — заговорила вкінци царівна, звертаючи ся до Каляфа. — Єще час вийти з сеї кімнати! Лиши мене в мирі! Я не така зла, за яку мене мають. Хочу лише вільною бути. Нічією жінкою не хочу бути! По всій Азії бачу, як кожда женщина гне ся в неволи мущин. Тому я доньки царя, хочу пімстити ся на мущинах. Нена виджу їх, не хочу нічо про них знати. Свою волю і свободу бороню не брутальною силою, але розумом! Бо і чому я маю бути власностію одного, коли можу бути вільна як сонце на небі?..

Так говорила царівна, та Каляф все при своїм стояв.

— Або вона моєю жінкою, або не жити мені! — було його провідною гадкою.

Бачили всї, що не зможуть відвести Каляфа від його наміру, тож цар дав знак, щоб Турандота задавала свої загадки.

Царівна встала з трону.

— Слухай, — каже — княжевичу, мою загадку: „Є зелене дерево. Воно старієсь і відновляєсь. На тім дереві родять ся дїти і умирають старцї. Се дерево одним боком шукає сонця, другим відвертає ся від него. Чи знаєш, що се за дерево?

Скінчивши загадку, царівна сїла на

троні, а очи всіх присутних звернули ся на Каляфа.

Він мовчав, відтак поклонив ся царівній...

— Щасливий був би я,— сказав по хвили — колиб не було у тебе, царівно, труднїйших загадок! Дерево, що старієсь і знов відновляєсь, що на нїм родять ся дїти і умирають старці, що одним боком шукає сонця, а другим відвертаєсь від него, се земля наша!

— Земля, так є се земля!— закликали.

Царівна озлобилась...

— Що, він хоче мене побідити!? О нї, з другою загадкою не пійде так легко!

І вона задала другу загадку.

—„Малий образець, сам собі світить і блищить; не змалював його маляр: а сам, що захоче, малює собі". Чи знаєш, князю що се за образець?

Каляф надумував ся хвильку, а відтак розвязав загадку...

— Образець, що сам собі світить і лиснить, що його маляр не змалював, він сам, що захоче, малює... се око!

— Око, око! — закликали радісно всї присутні.— Колиб еще одну і скінчить ся все!

— Сину мій! — закликав цар.— Вси вай богів, щоб допомогли тобі послідну загадку розвязати!

Турандота стояла мов вкопана.

— Честь моя пропаде! еще одна і... пропало все! Княжевичу, — сказала голосно до Каляфа,— я раджу тобі відступити, заки еще час, уратуеш житє! Третої загадки не відгадаеш! Відступи прошу, бо смерть твоя!

— Колиб я міг, сто разів умер би за тебе! — відказав Каляф.— Говори трету загадку!

— Сам ти засудив себе на смерть! Нехай буде твоя воля! Слухайже третої... „Як називае ся річ, яку не всї оцїнити знають, а яка однак найцїннїйша є? Вона посвячена з мечем, а однак крови не проливае; всю землю завоюе, а однак не заколотить спокою; раз в роцї найбільший цар держить її в руцї.“ Коли не вгадаеш сеї річи, утїкай звідси як найскорше!

Сказавши се, царівна здерла з лиця свого серпанок і доперва тепер побачив Каляф її незвичайну красу.

— Краса, якої світ не бачив! — закликав в найвисшім одушевленю.

— Ох,— роздались численні голоси по

кімнаті — він голову стратить! Не зможе вже зібрати своїх гадок. Все пропало!

— Молодче! — жалісно закликав цар. —Успокій ся, подумай: чей уласть ся тобі ще отсю загадку відгадати!

Каляф прийшов згодом до себе, надумав ся і виголосив з найвищою радостію.

— Царівно, чи не плуг є сею річею, якої раз в році хінський цар уживає?

— Плуг, плуг, се є плуг! закричала ціла товпа. — От і все весілем закінчить ся!

— В святиню пійдемо богам дякувати! — відозвав ся ся і цар.— Більшої радости не зазнав я в своїм житю. Чи чули? До святиці всї! Моя донька єдина вінчатись буде!

Турандота, що доси мов задурена сиділа, зірвалась нараз...

— Не хочу бути його жінкою! Се були за легкі загадки! Нехай ще раз стане перед радою!

— Не може бути! — відказав цар. — Після закона, на який я богам кляв ся, молодець, що розвязав загадки, має одружити ся з тобою... В святиню!

— Не буду його жінкою! заридала царівна. Нехай і піду до святині, але вже буду знати, як відобрати собі житє, поки стану його потругою.

І Турандота блиснула кинджалом.

— Царю,— сказав Каляф приклякаючи — дай своїй донці еще трохи часу, якого собі бажае! Во і як мавби я з нею женити ся, коли вона не чуе до мене любови? Я стану завтра опять перед радою і задам її загадку. Коли не відгадае, буде моею жінкою; колиж вгадае, я головою наложу.

— Згода!— закликала царівна.— Якаж твоя загадка?

Чи знаеш князя,— став говорити Каляф — що наймитом служити був принево лений, що за прошеним хлібом ходив, щоб виживити своїх родичів старих, що раз почув себе щасливим, але опісля еще більше горе придавило його? Чи знаеш, яке імя його, а яке його батька?

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА

III.

— Золимо моя, радь, коли можеш, я мушу вгадати його загадку! Инакше пропаде моя честь, соромом окрию ся завтра перед радою...

Так говорила Турандота до своеї невільниці.

— Не знаю, як радити моїй княгині — відказала Золима.— Я радаб з душі най ти яку раду... Не моя тут голова! От красше поспитати би Адельми, вова скорше найде вихід.

— Адельма? А, приклич її сюди!

Адельма, якої хотїла ся порадити царівна, сидїла тогди в своїй кімнатці та роз думувала над подіями, які лучили ся сегодня.

Вона була невільницею Турандоти, вона, що колись була також царівною! Її батько, Кайкобад, володів великим краєм. Добре памятає отсего наймита, якого нераз жалувала. Її серце казало, що він не сотворений до праці, до якої його уживано. Не помилила ся. Пізнала його нині. Якій шляхотний, який гарний!

— О, колиб він мій міг бути!— зітхнула в глубині душі Адельма.— Він має дістати ся тій гадині, яку так ненавиджу! Не діжде ся того! Нехай що хоче буде, а не буде він її! Крайний час забрати ся менї до дїла! Мушу підмовити його до утечі зі мною, або... Але ні, він мусить згодити ся на се!

Коли так Адельма думала, увійшла Золима і сказала, що царівна велить при-

звати її до себе.

— Адельмо! — закликала Турандота на зустріч своїй невільниці. — Роби, що можеж, щоби я вгадала загадку, яку він мені задав!

— Ну, вгадати, хто є сей князь, що му сїк богато терпіти, не тяжко! — відказала невільниця.— Се він сам є сим князем! Але яке імя його батька, буде нелегко! Хотяй і тут дасть ся щось зробити!

— Якже, як? — живо спитала царівна.

— Чи чула моя пані, що він казав? В Пекінї є одна душа, котра знає його рід!

— Правда!

— Треба отже вислїлити сю людину, потім не жалїти ні гроший, ні...

— Кілько буде треба гроший, стілько дам! — відказала царівна.

— Треба вислати довірників, котрі най пили би чоловіка про якого він говорив...

— А коли милостивий цар дізнав ся про се? — заперечала Золима.

— Хиба ти донесеш йому!-- відрубала Адельма.— Маємо ворогів в нашім окруженю!— додала, звертаючи ся до царівнеї.

— Отже за ворога має мене моя пані? — з докором відказала Золима.— Нехай знає Адельма, що ворогом не можу бути!

На доказ того скажу, що чула я від мами. Вона приходила перед хвилею до мене і сказала, що сей княжевич у неї перебуває. Муж мої мами, Тасан, знає його добре...

— Приятелько моя! — закликала Турандота до Золими.— Тепер бачу, що ти мені найбільше поможеш!

— Треба вислати довірників до Тасана і якоюбудь ціною добути з него тайну! — сказала Адельма.

Турандота вийшла з кімнати, видала потрібні прикази і вернула до своїх невільниць.

Вже було добре по півночи, а Турандота сидїла в товаристві Золими і Адельми не думаючи навіть класти ся до сну.

Часто зривала ся з місця і ходила нетерпеливо по кімнатї. Вичікувала.

— Ідуть!— шепнула Золима.

Запанувала глубоба мовчанка.

Відчинили ся двері, сторожа привела Барака, чи як його тут називали, Гасана. За ним ихнув воїн до кімнати його жінку Скирину і еще старика якогось.

Приведені були блїді і перестрашені. Лиш Барак глядїв смїло царівні в очи.

— Сей є Гасав?— спитала Турандота, вказуючи на Барака.— А се його жінка?

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASS'N. —
WINDSOR, ONT.

Хто є сей старик?

— Підозрілий!— відказав один із сторожі.— Захопили ми їх, коли всі троє змовлялись...

— Неправду говориш!— крикнув Барак.— Сего чоловіка не знаю! Переходив біля нас, коли сїпачі твої, царівно, надбігли і в купі з нами його забрали.

— Вже ми розвідаємо ся, хто він такий!— сказала царівна. — Слухай но, Гасан! Я чула, що у тебе ховає ся один князь. Коли скажеш, як він називає ся і його батька, дам тобі за се много золота; будеш жити спокійно і ти і жінка твоя!

— Не знаю про кого говориш! — відказав Барак.

— Скажи не добрій волї! Не схочеш, на муки дам тебе! Чи бачиш, кілько блискучих кинджалів слуги мої мають?

Воши, що привели Барака, повитягали кинджали і ждали приказу царівни.

— Отсї ножі прошиють твоє серце, коли не скажеш, про що тебе питаю. Вибирай!

—Умру, а не скажу!— відказав Барак. — Обнажити його груди і приложити йому ножі до тїла!— приказала Турандота.

— Він скаже,скаже!- заридала Скири-

на і кинула ся до мужа.

— Проч!— крикнув Варак і трутив її від себе.— Через твій довгий язик вся біда!

Через хвилю обнажили Барака до тїла і блиснули над ним острими ножами.

— Не рушайте його! — закричав старець, що до сеї пори мовчав.— Я сам скажу, як називає ся княжевич, про якого питаєте!

— На богів!— з розпукою вистогнав Барак.— Ні слова! Красше смерть!

— Не хочу, щоб ти за него терпів! Отже сей княжевич...

— Старче!— відізвав ся еще раз Барак.— Нехай вперед царівна присягне, що волос з голови княжевичеви не спаде, коли буде знати його рід!

— Присягаю, що я сама нїчого злого йому не зроблю! — заклпкала Турандота, звертаючи ся до старця.— Можеш сміло говорити, що знаєш про княжевича!

— Се є син мій!— сказав старець.

Барак стрепенув ся і хотїв здержати старця в виявленю тайни.

— Не говори, коли дорогий тобі твій син!— закричав до него.— Ся відьма фальшиво присягнула! Вона сама не заподїє йому лиха, але...

Тут кількох посіпаків царівної кинулось до Барака і заткали йому рот, щоби більше не міг говорити.

— Се твій син, говориш? — питала царівна старця.— Якже тебе звуть? Кажи все, а пущу тебе на волю і богацтвом наділю...

Та старець не міг вже слова проговорити; глядів лише неустанно на Барака, котрого воїни силувались вивести з кімнати.

В тім дали знати, що наближає ся сам великий хан. Турандота веліла чим скорше завести і Барака і старця в підземні льохи.

Альтоум увійшов до кімнати Турандоти і дав знак, що хоче лишити ся сам з донькою.

— Дитино моя! — став він говорити, коли вже всї вийшли. — Знаю добре, чому так пізно в ніч сон не бере ся тебе. Роздумуеш, якби то розвідати ся про рід шляхотного молодця. Дармо однак ломиш свою голову; він походить з дуже далеких сторін і нїяка душа тобі про него не може нїчого сказати...

— Мушу знати його тайну! — рішучо відказала донька.

— Сама сего не дізнаеш ся, але я бать-

ко твій, хочу ратувати твою славу. Коли згодиш ся бути його жінкою, я виявлю всю тайну...

— Хибаж ти знаєш сего княжевича?— здивувалась Турандота.

— Глянь на сей лист!— відказав цар, витягаючи кусень записаного паперу. — Недавно що прийшов мені його посол. Тут все є написане. Та лиш тоді прочитаю тобі його, коли схочеш потішити свого нещасного батька, та віддаєш княжевичови свою руку.

Царівна довго мовчала; було очевидне що тяжку борбу вела в своїй душі сама з собою.

— Ні, отче! — сказала вкінци. — Не буду його жінкою. Вже і так соромом окрилася твоя донька в раді...

— Длятого я хочу ратувати свою доньку!— відказав Альтовм.— Та і сего шляхотного молодця на хочу погубити. Коли не годиш ся отже бути його жінкою, дам тобі еще одну раду. Ти будеш знати його рід і розвяжеш загадку перед радою, але він, княжевич, не може через тое погерпіти. Найкраще, я пішлю ще нині зараз послів до него і перекажу, що ти все знаєш та щоб він спасав ся утечию, коли не хоче

потерпіти смерти.

Та царівна не з таких була, щоб її могли зворушити батьківські слова: вона хотіла віднести повну побіду над Калафом. Все еще мала надію, що або Адельма або Зелима зможуть її помочи відкрити тайну!

— Заховай, отче, свою тайну!— обізвала ся трохи згодом до царя. — Я сама відкрию правду!

— Роби, що знаеш! — закликав лютo Альтовм і вийшов з кімнати.

Турандота зараз по виході батька прикликала Адельму і Зелиму.

— Сестри мої!— стала їх просити.— Що хочете, робіть, а я мушу до рана все знати! Инакше моя смерть! ..

— Не бій ся, царівно! — потішала її Адельма.— Все, надіюсь, добре скінчить ся. Ось що перед хвилею вислала я до кня жевича Скириву і загрозила їй, що, коли не розвідає ся від него тайни, Гасан, її чоловік, потерпить муки. Чи зле я зробила?

— Знаменито!— кликнула царівна. — Ти єдина моя приятелька!

— Се еще не все! — говорила дальше невільниця.— Колиб її навіть не удалось з него правди добути, я сама до него пійду і... побачиш, царівно, не верну без нічого.

Тепер працай, мушу спішити. Ходи Золимо!

IV.

Тисячі зьвізд блимали на небі, окружаючи вінцем золотого батька, що раз задумчиво споглядав в долину, то знов усмі хаючись, висилав мягкі лучі своїй старшій сестрі.

Каляф відчинив вікно і вдивляв ся в простір тихої ночи. За кілька годин мала скінчити ся отся ніч, що ділила його від хвилї в якій рішить ся його судьба. Ніч доходила кінця, а він не міг заснути. Десь в далекі сторони відлетів його сон.

Не була се боязнь, котра не давала б йому замкнути очи. Бо і чого мав він страхати ся? Навіть гадка, що може треба буде покласти голову під топір, не тревожила його!

Відступив від вікна і став ходити сюди і назад по кімнатї.

По хвили ніжне чувство наповнило його душу.

— Она буде його! Турандота буде йо-

го жінкою! Немислиме прецінь, щоби вона відгадала загадку, яку він їй задав! В цілім Пекині одна есть лише душа, Гасан, що знає його рід. А Гасана Каляф добре знає, не зрадить він сеї тайни нїкому!

Щось зашелестіло за дверима. Каляф звернув туди свою увагу і побачив там свого слугу.

— Не спиш еще? — спитав його.

— Не сплю, бо приказали чувати над тобою, пане!

— Можеш безпечно спати. Нїчо менї лихого тут не може стати ся.

— О, невір, пане, нічним духам! Вони не суть тобі приятелями!

— Не бій ся, кажу! Йди на спочинок, бо ото ніч кінчить ся, а я очей до рана не сплющу!

— Пійду, бо сон докучає. Однак еще раз прошу тебе: не вір нічним духам!

Се сказавши, слуга відійшов на спочинок.

— Про яких він менї духів тут говорить! — подумав собі Каляф, коли остав ся сам в своїй кімнатї. — Хочби і були і то у великій силї, не могли би вирвати менї з душі тайни. А се найважнїйша річ! Чого менї більше страхати ся?

Зачинив вікно і знов ходить по кімнаті.

Гадки за гадками, немов хмари по небі, пересували ся через його голову. Повольні і они стали лінивi. Тишина, яка кругом царювала, стала колисати княжевича до сну.

— Нехай кілька годин передрімаю ся! — подумав вкінци Каляф і усів на тапчан.

Голова його клонилась що раз низше. Лиш очи боронили ся перед сном, заодно вдивляючись перед себе, чи не побачить яких нічних духів.

Тихо відчинили ся двері і увійшла завинена хусткою Золима і тихим ходом наближала ся до Каляфа.

— Хто ти, маро!? — скрикнув зриваючи ся княжевич.

— Приятелькою твоєю! — відказала Золима. — Мене прислала сюди Турандота.....

— Турандота? — підхопив Каляф. — За чим вона тебе посилає? Она не може мати до мене дїла!

— Як раз від неї приходжу! — відказала Золима. — Мушу тобі сказати, що знаменито уміеш підбивати собі серця женщин. Турандота, котра досі не хотїла о

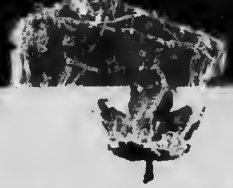

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASS'N. —
35
A[illegible]OR, ONT.

жаднім мужчині думати, заодно про тебе говорить і тебе жалує. Мабуть щось більшого з сего буде... Вже я се добре зміркувала!

— Чого ж їй від мене треба? — перебив їй нетерпеливо Каляф.

— Зараз скажу. Отже у неї зродило ся нове чувство зглядом тебе. Лиш не сміє сего виявити перед сьвітом, поки не знає..., чи ти можеш бути її гідний.

— Про се дізнає ся скоро сьвіт! — сказав Каляф немов байдуже.

— О, се її найбільше непокоїть! — закликала Золима. — Колиб знала твій рід, іменно чи королевська в тобі кров пливе і як твій рід величає ся, була би спокійною в душі. Можаяк, але може бути, що ти підшиваєш ся під княжу скіру, а в дійсности рід твій негідний есть...

— Скажи своїй царівні, що може бути певна мого королевського роду!...

— Але слухай, пане мій, яке есть серце у царівни! Она любить тебе, тому не хоче, щоб дав ти голову, коли не зможеш доказати своєї благородности... Тому або зараз покинь ханську столицю, не ожидаючи рана, або вияви їй свій рід! Коли окажеш ся достойним для дошьки великого ха

на, не потребуєш нїчо і так бояти ся; вона удасть перед радою, що цїлком не знає тебе і ти... возьмеш її собі за жінку!

— О ти! — закричав Каляф до Золими. — Ти, що облесними словами хочеш вирвати менї тайну з душі! Та знай, що не удасть ся твоїй царівні підступ. Недалеке рано все виявить. Можеш відійти, звідки прийшла! Чого ще чекаєш? Чи думаєш, що будеш в силї зворушити мене запевненнями любови, яку твоя панї для мене відчувае? Ошибаєш ся і ти і Турандота...

— Прощай отже — відказала Золима, звертаючи ся до виходу — але знай, що царівна буде мати жаль до тебе!...

Еще в дверах остановила ся невільниця, мемов дожидала, чи Каляф не заверне її, не скаже чого так бажала!...

Та він поклав ся на своім тапчанї і не звертав на Золиму нїякої уваги.

По якімсь часї сон цїлком заволодів Каляфом.

Тогди то в друге відчинили ся двері і увійшла Адельма і стала приглядати ся спячому княжевичеви.

— Спи, дорогий хлопче, — зашепотїла коло його ложа — спи! Не хочу перебивати тобі солодких мрій, які колишуть душу

твою. Занадто дорогий менї еси! Яке у него благородне лице — говорила півголосно... — як усьміхає ся. Аж за серце бере!

Нараз Каляф прокинув ся.

— Знов мара не дає менї спокійно діждати рана! — закричав, дивлячи ся злобно на Адельму. — Йди собі звідси! Ти певно хочеш дізнати ся тайни, якої не змогла вирвати менї з серця твоя попередниця... Кажу, тобі, ти не знайдеш більше під лесних слів від неї, щоб мене побідити! Йди і дай менї хвилю спочати!

— Князю, не пізнаеш мене? — стала говорити невільниця. — Придивись менї близше: не бачив ти в житю своїм такого лиця?

— Адельма! — скричав здивований Каляф. — Адельма, донька князя Кайкобада, у якого я наймитом був! Чи се можливе, щоб ти одна із семи доньок його, котрі всї за вмерлі уважають ся, сама одна урятувала ся від смерти?

— Так, Каляфе! — відказала Адельма, бо вже певна була, що його самого перед собою має. — єсьм донькою Кайкобада і сама одна з семи дочок його остала ся я еще межи живими. Як се стало ся, зараз розкажу. Як звісно тобі, мому батькови жи

лось цілком добре в його державі. В кружку родини був люблений, а від сусідних володарів зазнавав спокою; всі відносили ся до него з великим поважанем. Тогди то пішла чутка, що у хінського хана есть донька, на диво хороша, про яку старали ся многі князі. Та она и чути про жадного з них не хотіла. Богато з обиджених еї відмовою князїв находило силою ханські землї, та в сих походах їм не щастило: всі майже потратили в бою з Альтовмом своє жите. Тогдито якийсь злий дух нашептав мому батькови, щоби і він стрібував змірити ся з хінським царем. Ох, не можу навіть з болю висказати, що натерпіла ся наша родина після програної битви, яку звів мій батько над берегами бистрої ріки з полками Альтовма. Мій батько став жертвою своєї нерозваги: в цвітї житя злетїла його голова. Мої сестри, межи ними і я, стали утїкати судном на другий берег води. Зміркували се вороги та давай за нами гонити. На нещасте наше судно перевернулось і ми стали потапати. Не спасла ся нї одна з моїх нещасних сестер. Лиш мене, на лихо і горе, виратував сам хан ворожий. По скінченій борбі, дав мене Альтоим своїй донцї Турандотї на послуги. І так донька

князя Кайкобада мов підла невільниця му сить сповняти прикази ненависної собі царівної... Я, що таке саме право маю до панування, як вона... я маю дивити ся в її очи немов вірний пес, що хотів би угадати бажання свого пана! О ганьба і сором, якого вже довше знести не можу!

— Не плач, Адельмо! — утихомирював її зворушений Каляф. — Чей не по віки будеш зносити сором і надій ся, що може вже завтра вільною станеш... Боги, що все переслїдували мене, окажуть мені завтра свою ласку. Турандота не розвяже моеї загадки і стане моею подругою. Тогди, Адельмо станеш нашою сестрою, або... вернеш по своїй воли в батьківську землю...

— Не хочу дожидати завтрішнього дня! — закликала Адельма. — Не хочу з ласки царівної відзискати свободу!

— Як то? — здивував ся Каляф.

— Нині еще хочу бути вільною, зараз! І то разом з тобою хочу бути вільною! — відказала Адельма з натиском, дивлячи ся прямо в очи Каляфа. — Розумієш? З тобою стану вільною! Инакше не треба менї волї... О, Каляфе! Коли ти служив в батька мого підлим наймитом, нераз я проли-

вала слези через тебе. Я догадувала ся, що ти з благородної родини походиш та жалїла над твоєю сумною долею. Батькови не сміла я згадувати про тебе. І в неволи не раз плакала я за тобою... Нараз ти з'явив ся. Чи повіриш, як настрашила ся я гадки, що ти міг стати жертвою сеї кровожадної львиці?

— Не говори так про Турандоту! — обурив ся Каляф.

— Ти любиш її! — скрикнула Адельма і закрила лице обома руками. — Се страшне! Але ні, ти не можеш її любити. Она смерти твоєї бажає!

— Нехай умру, коли она не хоче мене! — відказав сумно Каляф.

— Ти не можеш умерти! — закликала Адельма. — Не можеш умерти, бо есть еще душа, яка любить тебе. Розумієш? І я мусїла би за тобою умерти, бо я люблю тебе!

— Ти любиш мене?

— Я люблю тебе! Тому мусиш зараз готовити ся в дорогу з мною. Там конї нас чекають. Все прилагоджене до дороги. Не надумуй ся довго, бо всяка проволока може тобі бути погубною. Ніч кінчить ся.. Чи бачиш, вже сїріє на всході!

Каляф похитав сумно головою.

— Ні, Адельмо, не пійду звідси! Тут хочу умерти...

Адельма заломала руки.

— Чи можеш ти її любити, сю гадину зрадливу!? — стала його вговорювати. — Слухай, що тобі скажу: Заким я прийшла до тебе, вона казала спіймати твого знакомого Ганаса, щоб від него дізнати ся про твій рід...

— Ганас не зрадить моєї тайни! — сказав Каляф.

— Але і ще одного старця з ним привели до царівної, а сей на вид мук, які його дожадали, признав ся, що есть твоїм батьком...

— Мій батько? — закричав без тями нещасний Каляф. — І казав сей старець, що звесь Тимур?...

— Тимур? Ні, не сказав, бо надійшов хан Альтовм і донька казала завести твого батька в тюрму...бо перед ханом бояли ся мучити його допитами.

— Отже не все еще пропало! — закликав радісно Каляф. — Рано вже близко, ні чо не дізнає ся.

— За скоро радуеш ся, князю! — сказала Адельма. — Не знаеш еще відьми,

якою есть Турандота! Знаеш, що придумала? Коли батько твій не виявить їй твого роду, постановила вислати до тебе двайцять воїнів, котрі затопляють ножі свої в твоїй крови...

— Боги! — закричав Каляф. — А я нещасний думав, що ви вже не станете мене більше переслїдувати! О дочко змії, що так підло позбути ся мене хочеш!

— Чи еще можеш любити її? — знов говорила Адельма, чуючи, що ось віднесе побіду над нещасним.— Чи еще хочеш чекати до ран.? Збирай ся скоро, а поки сонце вирине з поза гір, ми вже будемо далеко в степах...

— Дарма! — вистогнав Каляф. — Не буду ратувати утечию марного житя! Тут остану, щоб глянувши еще раз в лице її, віддати голову під топір...

— Алеж не будеш її бачити! Тут погибнеш від кинджалів насланих воінів...

— Нехай вже буде, що має бути!— рішаючись на все відказав Каляф. — Тут ожидати буду кінця...

— Пропадайже марно. Каляфе, сину Тимура, коли погордив моєю любовію!—закричала злобно Адельма, забираючи ся до

виходу.— Памятай однак, що Турандоту своєю не будеш звати.

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASS'N.
WINDSOR, ONT.

V.

Вже стало благословити ся на світ.

Каляф дожидав, поки прийдуть посіпаки царівної, щоб розпиматувати його тіло.

Не довго чекав. Прийшло кількох узброених воїнів.

— Вже рада зібрана — сказав найстарший з них — і тебе пане, дожидає!

— То перед раду мене поведете? — спитав Каляф, недовірчиво споглядаючи на воїнів. — Не маєте приказу мене тут забити?

— Хто міг таке говорити! — закликав старшина. — Таж головою відповідаємо за твое жите!

У Каляфа вияснило ся лице і іскра надії зажевіла в його души.

— Ведіть мене перед раду! — сказав майже веселий.

Воїни, взявши Каляфа в середину, повели його в царску палату.

Тут вже всі були зібрані. Альтовм си-

дів на престолі, а Турандота, як і вчера, заняла місце побіч него.

За царським престолом сидїло вісьмох докторів, а перед царем по обох боках стояли минїстри.

Очи всїх присутних звернули ся на прибувшого Каляфа, котрий, побачивши перед собою царя і його доньку, упав перед ними на колїна і не сьмів підвести на них своїх очей.

Всї зібрані були весело настроєні. Вони любили чужого княжевича і були певні, що нинїшна проба закінчить ся весело для всїх. Були певні, що Турандота не відгадає загадки, яку завдав її Каляф, а через тое мусить стати його жінкою.

Альтовн чув себе нині щасливим. Лиш він один знав рід сего молодця. Він був гідний звати ся ханьським зятем!...

Оба мінїстри поглядали то на Каляфа то на Турандоту і значучо підсьміхали ся, немов хотїли собі сказати: „Ся, що всїх побіджала, нині покірною стане!“

Доктори мовчали: не мож було вичитати, що думали собі. Імовірно угадували, що, коли Турандота не відгадає загадки, чужий княжевич возьме собі її за жінку.

— Тарталїс! — обізвав ся в кінци цар

до міністра. — Відчитай, що постановили боги!

Міністер відчитав книгу, дав її поцілувати іншому мінїстрови, відтак зробивши глубокий поклін перед ханом, став читати...

— Незвісний молодець, що має себе сином князя, відгадав три загадки, які задала йому найяснїйша царівна, донька сина сонця, а через те повинен був стати її мужем. Коли однак она на се не згодилася, забажала другої проби. Великий хан, її батько, ідучи за голосом богів, позволив, щоб друга проба наступила нинїшнього дня. Однак не царівна незнаному княжевичови, але сей послїдний її має дати загадку. Коли вона відгадає, незнаний молодець потерпить смерть; колиж стане ся інакше, він возьме собі її за жену...

Скінчивши читане, мінїстер знов зробив глубокий поклін цареви і поставив книгу у стіп престола.

Каляф,, не стаючи, підвів очи на Турандоту. Вона була блїда і тремтїла на цїлім тїлі.

— Скажи, царівно, — зашепотїла стояча побіч неї Адельма — що знаєш рід зухвалого молодця! Чи бачиш, як побідно він

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гурток ч. 12.
— UKRAINIAN VETERANS' ASSN.
WINDSOR, ONT.

усьміхає ся? Чи хочеш стратити всю честь, якою так довго величали тебе?

Кругом панувала мовчанка.

— Скажи, доню, чи знаєш ти отсего молодця і батька його? Скажи та ратуй свою славу!

Очи всіх присутних звернули ся на царівну.

Лице Турандоти, що перше було блїде, тепер набрало давної краски. В її очах виявила ся давна рішучість. Вона встала з престола і на диво всїм наблизила ся до клячучого молодця.

— Встань Каляфе, сину Тимура! — сказала в голос.

Немов громом ражені, всї присутні остовпіли.

Цар стратив голову. Каляф спустив очи до землї, доктори не виявили ні страху ні здивованя.

Лиш Адельма тріюмфувала.

— Не будеш моїм, але і її не будеш! — говорила в душі.

— Встань, Каляфе! — в другу обізвала ся царівна і подала молодцеви руку. — Чувство любови, якої не відчувало моє серце, виявило ся тепер зглядом тебе. Я не можу оперти ся йому! Всїх твоїх попере-

ників я побідила, тебе не можу; не була я навіть в силї розвязати твою загадку. То, що знаю, Адельма сказала менї...

Альтовм, що доси мов сам не сьвідомий сидів на престолї, порозумів вкінци цїлу річ.

— Честь і слава вам, боги! —закликав. Скінчить ся моя мука! Чогож стоїте? — додав весело, звертаючи ся до всїх присутних.—До святинї пійдемо, подякувати богам за велику ласку, якою вони нас нинї надїлили...

В тій хвили отворили ся двері.

Перед радою появили ся нові гостї. Був се Барак, котрий держав за руку сивого старця і Скирина, котра несміливо поступала за своїм чоловіком.

— Батько мій!— крикнув Каляф, підбігаючи до старця.— Чи бачиш, яке щасте найшов твій бідний син!

Заворушило ся все, що жило,

— Батько його! Батько його!— дали ся чути голоси.

— Так! — сказала голосно Турандота. — Сей бідний старець є князь Тиму, що стратив свою державу в борбі з астраханським князем. Відтак мусїв зносити нужду разом з сином своїм а моїм будучим мужем.

Поблагословиж, старче, свої дїти! — додала, звертаючи ся до князя Тимура.

Тут приступив Альтовм і взявши під руку старця, завів його до свого престола.

— Тепер приступіть, дїти! — сказав в кінци до Каляфа і Турандоти.— Нехай вас старечі руки поблагословлять!

Старий Тимур лиш руки простягнув над їх головами, не могучи від зворушеня і слова сказати.

— Ходїм, — обізвав ся за тое голосно Альтовм — ходїм до святинї, а священник повінчає там молоду пару і принесе богам жертву!

Се сказавши, пійшов з Тимуром наперед, а за ним, побравши ся за руки, поспішали Каляф і Турандота.

Тодї доперва отямили ся і доктори, та прилучили ся мовчки до походу.

КАЛИНА.

Жили собі дїд тай баба. Мали вони дїточок двое, дві донечки. Старшу звали Ганусею, а молодшу Олесею.

Гануся була злісна і неслухняна дївчина, а молодша Олеся люба та тиха і всїм їм послушна.

Нїчо дивного, що серця батька і неньки мимоволї прихиляли ся більше до молодшої донечки, що вони її, хоч і самі не свідомі були сего, більше любили, чим злісну і неслухняну Ганусю.

Бачила се Ганя, відчувала се. І чим більше серце батька та матери прихиляло ся до любої та тихої Олесї, тим більше вона ненавидїла еї.

— Гарнїйша від мене і тому еї так люблять! — говорила було собі.— І підлестити ся, прихлїбити ся уміе красше від мене. Ох, ненавиджу еї, прихлїбницю!

І ненавидїла еї, дуже ненавидїла.

Та не бачила сего Олеся, не чуло сего невинне, любляче еї серденько, що всїх рідних радобп пригорнути до себе, обняти! Вона всїх однаково любила, і свого батень

ка і мамусю стареньку і сестричку Ганусю.

А любила дуже, дуже.

І було сяде край Гані та пестить її ласкавими слівцями, найприємнійші назви винаходить і ними називає її.

Та Ганя мов не чує сего. Сумна, понура сидить, не обзивае ся.

—Чого ти, сестричко Ганусю, сердень ко, чого все сумна, хмарна все така? Ануно усміхни ся до мене любенько, усміхни ся, засмій ся, сестричко моя! — питае Олеся в Ганусї.

І возьме її за руку і загляне в очи...

А Ганя спустить очи до долу, бувало і відгорнить сестричку від себе.

— Бачиш яка! І еще до мене підлещуе ся! Думае, не знаю, чого їй треба! Гадае, що як буде лизати ся коло мене, то я і не замічу, як вона батькови та матери прихлібнюе ся.— пояснюе собі були Ганя Олесиній пестощі.

А Олеся думае собі...

—Не любить Гануся мене, не любить! І що я її зробила злого.

І посумніе тодї Олеся.

— Е, нї вона любить мене, лиш щось її долягае і вона тому неприступна така!

— скаже по хвилі, надумавшись инакше.

* * *

— Ходім, Ганусечко, в гай на суниці! Там їх тілько! Ходім! — сказала якось-раненько Олеся до Ганї.

Ганя нїчо не відповіла, мов не чула сестриних слів.

— Ідїть, ідїть, дїточки!— каже батько. — А котра з вас скорше і більше назбирає тая нас, мене і маму, більше любить! — до нав жартом, усміхаючись.

Жартом сказав, та не знав, як той невинний жарт поцілив в серце старшу дочку, р[illegible] думку заняв.

[illegible]цож? Справдї,— подумала собі — як я с[illegible]ше назбираю, може тогди мене більше будуть любити від неї...

І вхопила великий збанок.

— Ходім! — каже до сестри.

— Ходім! — сказала і Олеся.

Взяла і собі збанок тай вийшли.

* * *

Ранок був гарний, чудовий. Сонечко, що лише піднялось і перші свої промінї розсипало по кущах лїщини, по полянках, встелених ріжнобарвними пестрими цвітами, і привитало їх теплим поцілуем. Задрожали цвіточки, поворухнули ся їх

листочки та пелюстки, обтяжені росинками. В одушевленю немов хотїли віддати теплому ясному сонцю поцїлуй. А росинки жемчугом засіяли в сонячнім промінню. Розляг ся гай ранїшним співом пташок щебетюшок. Свіжий ранїшний воздух ласкав пахощами, що їх лагідненкий вітрець довкруги розносив.

Дві сестрі увійшли в гай.

Олеся розрадувана, щаслива. Чар чудового ранка переляв ся в її чисту невинну душу.

Іпила весела, сміялась, жартувала, співала.

Не так Ганя. Вона немов не ^ачила сего чару, сеї краси, не чула співу пташок. Вся її думка блукалась коло одного питання...

— А що, як Олеся скорше і більше набирає від мене, що тогди? Тогди еще більше будуть її любити, а я, старша їх дочка, еще більше буду погорджена. Нї, сему не бути!

І вона щось судорожно стиснула в руцї.

— Ну, сестричко, тепер розійдем ся, — сказала Олеся — ти в одну, а я в другу сторону...

І розійшли ся.

І небавом в одним кінци гаю лунав веселий, дзвінкий, дівочий спів. Се Олеся співала. Як пташка перепорхувала вона з одного місця на друге, з веселою піснею на устах, безжурна, щаслива.

А на другім кінци тихо. Ходить Ганя сумна, нахмарена понура. Думка, що Олеся скорійше назбирає суниць, не дає їй спокою.

— Онаж все була звиннійша від мене і зручнійша, і тепер готова скорійше звинути ся! А і бажане приподобати ся батькови тай неньці певно додасть їй охоти...

Так думала собі Ганя. Не знала бідна, що тамта і забула на батьків жарт, бо не думала про него. Не знала і того, що не суницями приєднуєсь серце батька і неньки, а серцем, не знала, бо не мала його для них. Її серце служило зависть

І занята думками невеселими, майже не збирала суниць, хотяй їх довкруги було повнісенько.

* * *

Вже сонце високо було підняло ся, а Ганя еще і половини збанка не мала.

Нараз роздав ся з другого кінця клик...

— Ганю, Ганю! Ходи, я вже назбирала!

— Ух! Змія, гадина! — засичала Ганя крізь зуби і вхопивши неповний збанок, стрілою пігнала до Олесі.

Олеся зігнена шукала в корчи широкого листя, щоби ним накрити назбирані суниці.

— Що, ти назбирала вже повний збанок?

— Вже!

— Так скоро?

— Та де скоро, вже полудне туй туй! А ти еще не назбирала?

— Ні! — засичала з досадою.

Олеся тимчасом нарвала листків і стала накривати збанок.

— Олесю, — каже Ганя нанів грізним голосом — дай мені свої суниці, а возьми собі мої!

Олеся підвела здивовані очи на сестру...

— На що їй сеї заміни? подумала, а по хвили додала в голос спокійно. — Возьми, як хочеш!

Сей спокій в голосї Олесї і се, що так легко зрекла ся своїх суниць, здивувало Ганусю.

— Що се, що вона так спокійно віддає збанок? Щось в тім е? Ага знаю! Дає збанок, а в дома скаже, що він її. Не хочу, сама візьму!... Її ще більше любили би, а мене зненавиділа би! Ні, сего не буде! —скрикнула в голос.

— Чого? — спитала здивована Олеся.

— Лягай! — сказала остро Ганя.

— Пощо? — спитала Олеся, налякана вже незвичайним голосом смерти.

— Лягай! — скрикнула Ганя еще лютійше і грізнійше і трутила Олесю на землю та притолочила її колінами.

В її правици заблис ніж...

— Ганю, Ганусечко, що тобі, що ти хочеш робити? — питала дрожачим з переляку голосом Олеся. — Ти збожеволіла! — скрикнула, побачивши в сестриній руці ніж.

— Збожеволіла, так! — закричала Ганя. Гинь, приподхлібнице!

І вмить затопила в грудях сестри бли скучий ніж і з Олесиних грудий бризнула кров червоним потоком.

— Ах! — зойкнула Олеся і віддала духа.

А її сестра і не подумала над тим, що сподіяла. Чим скорше забралась до копання могилки. Не скоро ішло, бо копала ножем.

Викопала могилку, затягнула до неї сестриного трупа і присипала землею. Ніж закинула в корчі далеко і пішла з сестриним збанком домів.

* * *

— Чого так пізно?— спитала мати Ганю, коли вона входила в хату. — А де-ж Олеся?

— А чиж я знаю? Чиж я її пістунка? — сказала з огризом. — Я думала, що вона вже давно пішла! — додала по хвили.

Занепокоїли ся старі.

— Що се такого, що її нема?

Години минають за годинами, а Олесї нема і нема! Вже і вечір, а її таки не видати...

— Чому ти не кликала її з собою? — каже батько з докором до Ганусї.

— Я-ж кажу, що думала, що она вже давно дома! — відповідае Гануся відвертаючись.

— А деж би вона без тебе пішла! —

каже мати. — Она-ж тебе так любить! Не добра з тебе сестра, Ганю!

— Ой що недобра, то недобра! — каже батко.

Чує Ганя тії докори з уст батька і матери і чує заразом, що серце її родичів еще більше відклонює ся від неї.

І она вперве задрожала, та не з жалю за Олесею, не від того, що стала душегубкою, сестроубійницею, ні! Лиш тому, що бачила, що все, що зробила, зробила на дурно, що тим способом не зеднає собі серця вітця і матери. Їй здавалось, що сестра еще і тепер з могили прихлїблюєсь родителям.

* * *

Вечеріло. Сонце кинуло послїдні свої проміня на кущики лїщини і полянки, покриті пестробарвним цвітем, посилаючи їм на добраніч прощальний поцїлуй. Звільна розстелялась повсюди холодна темрява. Пташки, скриті в кущах, співали вечірну пісню.

Попри лїщинник йшов молодий подорожний. Мимоволї зверну зір на кущі. По серед них щось білїло ся. В вечірній те-

мряві здавалось йому, що се якийсь дух ста нув в гущи.

Але подорожний не улякав ся і звер нув ся в сторону корчів.

Був се корч, весь покритий густим бі лим цвітом. Здивував ся; такого корча, з таким цвітом, він як жив, не бачив.

І скортїло його уломити собі того цві ту, затикати ним капелюх.

Вломив. Дивить ся, а в прутї в серединї серце таке широке...

— Гарна сопілка буде з того! — по думав.

І винайшов прут пригожий на сопілку витяв його, сїв під кущем тай став робити сопілку.

Зробив, вложив в уста і заграв:

— Ой помалу малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з сьвіта згубила,
Ніж у серденько тай устромила! — за грала, заговорила сопілка.

Що се? Чумак слухає і своїм ухам не вірить. Чи се справдї, чи лишень ему при чуваєсь. Пробує вдруге, в трете; нї таки виразно чує

— Ой помалу-малу, чумаченьку, грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з сьвіта згубила
Ніж у серденько тай устромила.

— Щось оно значить, — подумав — що звичайна сопілка так промовляє!

І заткнув дутку за пояс тай пішов дальше.

* * *

Іде, іде. В селї йому стемнїло ся. Годї під ніч дальше пускати ся. От і просить ся він до одної хати.

— Переночуйте мене!— каже. — Дурно не схочу.

— Та добре! — каже дїд, бо то він був Олесин та Ганусин батько,— Хати нам не залежите...

І увійшов подорожний в хату.

Дивить ся він, а дїд і баба чогось такі сумні обоє.

— Гм! — думає собі чумак. Щось то вже є таке, що я нинї, де не ступлю, всюди лише сум стрічаю! Зробив я сопілку, так щож, так якось сумно грає та жалібно: приходжу в хату і тут сум. Щож то таке?

На згадку про сопілку, добув він її з

за пояса тай заграв.

І грає-плаче сопілка, словами промовляє ...

— Ой помалу-малу, чумаченьку грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Мене сестриця з світа згубила,
Ніж у серденько тай устромила..

Здивував ся дїдусь...

— Де ви — каже— такої сопілки добули, що так жалібно грає, та ще і промовля є словами?

— А — каже чумак — таки в вашим лїсї! Вертаю з ярмарку, хотів воли купити, та не купив. От їду я вашим лїсом, дивлюся, якийсь корч густим білим цвітом покритий. Ог і вирвав я того цвіту, аж дивлюся, а в прутку серце таке широке. „Добра сопілка буде", думаю. Зробив сопілку, а вона ось що!

— А дайте, я заграю! — каже старий.

—Нате!— каже чумак, і подав старому сопілку.

Старий взяв і став грати.

—Ой помалу-малу, мій батеньку, грай
Та не врази ти мого серденька вкрай
Мене сестриця з світа згубила,
Ніж у серденько тай устромила.

І грає сопілка і словами-слезами про-

мовляє.

Старий випустив сопілку з р[illegible]к[illegible]. [illegible]а
шне прочуте прошибло його душ[illegible]

—Гей жінко, жінк[illegible] — [illegible]икнув [illegible]
шла жінка з [illegible]екарн[illegible]

— А возьми ск[illegible] [illegible]ку, та заграй.

— О, щось також

Грай, ко[illegible]ечно гра[illegible] Се важна сопілка.

Що діяти. В[illegible] [illegible]би дутку, тай заграла...

[illegible], помалу-ма[illegible] мату[illegible]енько грай
[illegible] вра[illegible] мого ти серденька вкрай
Мен[illegible] сестриця з світа згубила,
Ні[illegible] у серд[illegible]ько тай устромила.

Стара гей с[illegible]м[illegible]іла і слова не промовила.

Обоїм стало ясно. Дочка їх сестроубій [illegible]. Рипнули двері, увійшла в хату Ганя, воду внесла.

— Ану-но, Ганусю, возьми ось тую сопілочку, та заграй.

Взяла і заграла.

— Ой помалу-малу, душегубко грай
Та не врази мого ти серденька вкрай!
Ти мене, сестро, з світа згубила,

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА
Гуртовий ч. 12.
UKRAINIAN VETERANS' ASS'N 62
WINDSOR, ONT.

Ніж у серденько тай устромила..

Заграла сопілка, дівчина задрожала.

— Так, то ти убила її?! І скажи, що вона тобі зробила, що завинила тобі? Вона ж тебе так любила! — плакала, дорікала мати.

Дівчина бачить, що вже все виявилось, що нінащо не здасть ся скривати, до всего призналася і з усего висповідала ся.

* * *

По нещасній Олесі обід поставили, а Ганусю громадським судом судили.

І засудили її на смерть.

Привязали до кінського хвоста тай рознесли по полі.

Давно, бачите, так жорстоко тай люто карали. Такі часи були...

А Олесина калина й доси росте, пнеться ся по гаях та людських садочках. Білий її цвіт. . чиста невинність Олесі, червоні коралі... кров з її серця, а широке серце в прутю калини... безмежна любов до батька, матери і сестри.